

Ko e kakai kotoa pē 'oku ngāue 'i 'Aositelelia' 'oku nau ma'u 'a e ngaahi tefito'i monū'ia. 'Oku kau heni 'a e totonu ki he vahe mo e tu'unga si'isi'i taha 'o ha ngāue pē 'oku fakangāue'i koe ke ke fai.

▲ Ko hai 'a e Fair Work Ombudsman?

Ko ho'o ngaahi totonu mo e ngaahi monū'ia he ngāue'angá 'oku malu'i mo fakamalo'i 'i ia 'e he Fair Work Ombudsman. Ko ha fakafongoa kima'utolu 'o e pulé'anga 'Aositeleliá, pea ko homau fatongia 'oku kau ai hono tokoni'i 'a e kau ngāue, kinautolu 'oku ha'anautolu e ngāue, kau ngāue konituleki' pea mo e komiunitii' ke mahino'i pea fai fakatatau ki he ngaahi lao 'a 'Aositelelia ki he ngāue'angá.

▲ 'Oku totonu ke u fetu'utaki fakakū ki he Fair Work Ombudsman?

Fetu'utaki mai kiate kima'utolu ki ha fakamatala mo ha fale'i kapau 'oku 'i ai ha'o fehu'i fekau'aki mo e tu'unga ho'o ngāue, pe kapau 'oku ke tui 'oku 'ikai te ke ma'u ho'o vahe mo e tu'unga si'isi'i tahá. Te mau lava 'o tali ho'o ngaahi fehu'i 'o malu 'ikai 'ilo ki ai ha taha, pea ko 'emau ngāue 'oku ta'etotongi ki he kakai kotoa.

▲ 'E tokoni fēfē mai 'a e lisi-sivi ko 'eni'?

Ako ki ho'o ngaahi totonu mo e ngaahi monū'ia he ngāue'angá 'aki ha'o fakafonu 'a e lisi-sivi ko 'eni'. Siakale'i 'a e tali 'e taha ki he ngaahi fehu'i taki taha 'i laló. 'E lava ke ke ma'u 'a e tali ki ha fa'ahinga fehu'i pē 'oku ke siakale'i 'ikai' (N) pe 'ikai fakapapau'i' (?) 'aki ha'o 'eke ki ho'o kautahá, tā ki he Fair Work Infoline 13 13 94 pe vakai ki he www.fairwork.gov.au.

▲ 'Oku ou 'ilo'i nai:

- 'a e hingoa fakalao kakato 'o 'eku kautahá? 'lo / 'Ikai / ?
- hingoa 'o 'eku pulengāue/supavaisá? 'lo / 'Ikai / ?
- hingoa 'o 'eku ngāue? 'lo / 'Ikai / ?
- 'a e ngāue 'oku fiema'u ke u fai? 'lo / 'Ikai / ?
- 'a e hingoa 'o e tu'utu'uni-fakangāue (award) pe aleapau (agreement) kau ki he'eku ngāue? 'lo / 'Ikai / ?
- 'a e ngāue 'a e Ngaahi Tu'unga Ngāue Fakafonua (National Employment Standards - NES) kau mai kiate aú? 'lo / 'Ikai / ?

▲ Kuo u 'osi:

- 'osi fakafonu nai ha foomu fakahá 'o e fika faile tukuhaú? 'lo / 'Ikai / ?
- fakamo'oni nai ha aleapau (contract) pe felotoi (agreement)? 'lo / 'Ikai / ?
- ma'u nai ha tatau 'o e aleapaú pe felotoi? 'lo / 'Ikai / ?
- ma'u nai ha tatau 'o e Tala Fakamatala 'o e Ngāue Totonú (Fair Work Information Statement) (kapau ko e kamata ngāue mei he, pe 'osi 'a e, 'aho 1 'o Sānuai 2010)? 'lo / 'Ikai / ?

▲ 'Oku ou 'ilo nai pe 'oku ou:

- ngāue taimi-kakato, konga-taimi pe kesuolo (casual)? 'lo / 'Ikai / ?
- 'oku ou ngāue tu'uma'u nai pe fakataimi? 'lo / 'Ikai / ?
- 'oku ou teuteu ngāue tu'uma'u (probation) pea 'e 'osi 'a e taimi teuteu ngāue tu'uma'u 'afe'ia? 'lo / 'Ikai / ?
- 'oku ou ngāue 'ahi'ahi (trial) ha vaha'a taimi? 'lo / 'Ikai / ?
- 'oku ou vahe nai he vaha'a taimi ngāue 'ahi'ahi? 'lo / 'Ikai / ?
- 'oku ou vahe nai he kau he fakatahá? 'lo / 'Ikai / ?
- 'oku ou vahe kau kamata ngāue vave kimu'a pe toe ngāue he 'osi 'eku houa ngāue faka'ofisialé? 'lo / 'Ikai / ?
- 'oku ou vahe he ako ngāue? 'lo / 'Ikai / ?

- pau ke u totongi kapau 'oku 'alu 'a e tokotaha fakatau 'ikai ke ne totongi, nounou e silini he tanaki'anga pa'angá, pe na'e matu'utāmaki 'ou maumau'i ha me'a? 'lo / 'Ikai / ?
- fiema'u ke u totongi ha fakatu'utāmaki pe malu'i 'i ha'aku faka'uli ha kā 'a e kautaha? 'lo / 'Ikai / ?
- kei akoako ngāue (apprentice) pe ako ke ngāue (trainee)? 'lo / 'Ikai / ?
- ma'u ha tohi aleapau kuo 'osi lēsisita ki he ako ke ngāue? 'lo / 'Ikai / ?
- totongi 'eku vahenga malōlō (superannuation)? 'lo / 'Ikai / ?

▲ 'Oku ou:

- tui teunga ngāue nai? 'lo / 'Ikai / ?
- totongi nai e teunga ngāue? 'lo / 'Ikai / ?
- Fō nai e teunga ngāue? 'lo / 'Ikai / ?
- ma'u nai ha totongi ki he teungá pe ki hono foó? 'lo / 'Ikai / ?
- 'omai pē 'eku me'angāue? 'lo / 'Ikai / ?
- ma'u nai ha totongi ki he me'angāue? 'lo / 'Ikai / ?
- ma'u nai ha la'itohi tali totongi vahe ki he vahe kotoa pē 'oku ma'u? 'lo / 'Ikai / ?

▲ 'Oku kau nai 'i he'eku la'i-tohi tali totongi vahé:

- 'a hoku hingoa? 'lo / 'Ikai / ?
- 'a e hingoa 'eku kautahá? 'lo / 'Ikai / ?
- 'a e fika 'eku kautahá ABN (mei he 'aho 1 'o Sānuai 2010)? 'lo / 'Ikai / ?
- 'a e 'aho kamata 'o e taimi 'oku vahé, 'aho 'osi' pea mo e 'aho 'oku fai ai e vahé? 'lo / 'Ikai / ?
- 'a'eku tu'unga vāhengá? 'lo / 'Ikai / ?
- ha fa'ahinga totongi makehe (loadings) mo e/pe totongi huhu'i (penalties)? 'lo / 'Ikai / ?
- ha fa'ahinga totongi 'ovataimi? 'lo / 'Ikai / ?

- ha fáahinga silini ná'a ke loto ki ai ke to'o? 'lo / 'lkai / ?
- 'a e kátoa ho'o vahé mo e kátoa ho'o vahe té'eki tukuhaú? 'lo / 'lkai / ?
- 'oku 'iai ha ngaahi vāhenga mālōlō, kau atu kiai moe lahi 'oe pá'anga ná'e vahe'í atu, 'aho ná'e vahe'í atu ai, pea moe hingoa kae pehe foki kihe fika telefoni 'oe kautaha vāhenga mālōlō koia? 'lo / 'lkai / ?

▲ 'Oku ou 'ilo'í nai 'eku:

- vahe fakahoua kimu'a pea tukuhau'í? 'lo / 'lkai / ?
- totongi makehe ki he kesuoló (casual loading) (kapau 'oku kau ai)? 'lo / 'lkai / ?
- taimi 'o e vahé (fakauike, fakauike- ua, fakamāhina)? 'lo / 'lkai / ?
- founga 'o e vahé (silini, sieke, fakahū ki he 'eku 'akauni he pangikeé? 'lo / 'lkai / ?
- taimi kamatá mo e tukú? 'lo / 'lkai / ?
- houa sí'isi'í taha ke ngāue ai he uiké? 'lo / 'lkai / ?
- tohi hokohoko ngāue (rostered) 'aho mo e houa? 'lo / 'lkai / ?
- ngaahi taimi kai' mo e malōló? 'lo / 'lkai / ?

▲ 'Oku ou 'ilo nai 'a e me'a ke fai kapau:

- 'Oku ou puke pea 'oku fiema'u ha taimi ke u nofo ai? 'lo / 'lkai / ?
- 'Oku ou fiema'u keu 'alu 'o 'aho malōlō? 'lo / 'lkai / ?
- 'Oku pau keu fai e ngāue faka-sula? 'lo / 'lkai / ?
- 'Oku ou mamahi'ia pe lavea he ngāue? 'lo / 'lkai / ?
- 'Oku ou loto ke fai ha launga kau ki he fakafaikehekehe'í, houtamaki (bullying) pe fakahoha'asi? 'lo / 'lkai / ?
- 'Oku ou fie to'o há'aku mālōlō fakaetauhi- fānau 'lo / 'lkai / ?
- 'Oku ou fie to'o há'aku malōlō ke ngāue faka-komiuniti'. 'lo / 'lkai / ?
- 'Oku ou fie to'o há'aku mālōlō fie kaungā-mamahi? 'lo / 'lkai / ?
- 'Oku ou fie lí'aki 'eku ngāue? 'lo / 'lkai / ?
- 'Oku tukuange au? 'lo / 'lkai / ?
- 'Oku ou fie fai ha me'a ke feau e nunu'a 'o e ngaahikovia 'i 'api mo e fāмили' pea 'oku faingata'a ke fai ia 'i tu'a mei hoku houa ngāue anga-maheni'. 'lo / 'lkai / ?

▲ Tokanga'i:

Fetu'utaki mai

www.fairwork.gov.au

Fair Work Infoline: **13 13 94**

Fiema'u ha tokoni ki he leá?

Fetu'utaki ki he Ngāue ki he Liliu mo e Fakatonu Leá (TIS) he 13 14 50

Tokoni ki he fanongó mo e leá

Tā fakafou atu he National Relay Service (NRS)

- TTY: telefoni ki he 1800 555 677 pea kole ki he 13 13 94
- Speak & Listen: telefoni ki he 1800 555 727 pea kole ki he 13 13 94
- Internet relay: 'alu ki he www.relayservice.com.au pea kole ki he 13 13 94

Fair Work Infoline: 13 13 94

www.fairwork.gov.au

Faka'ata'atā

'Oku fakapapau 'ae Fair Work Ombudsman ke tuku atu ha ngaahi fakamatala mo ha fale'í 'oku falala'anga kia te koe. Koe ngaahi fakamatala 'oku hā atu 'ihe tohi 'ni 'oku. Kapau leva 'oku 'ikiai ke mahino kia te koe pe 'oku ke veiveiua kihe ngaahi fakamatala ni, fekau'aki moe tukunga 'oku ke tofanga ai, pea ke kataki 'o fetu'utaki hake kihe fika telefoni 13 13 94 pe ko ho'o fetu'utaki kihe fakafongga 'iunioni, Industry Association pe koe tokotaha mataotao 'ihe tafa'aki ngaue ko 'eni 'i ho 'api ngāue.